
Femicid i krivičnopravna reakcija: Osvrt na praksu Evropskog suda za ljudska prava

Milica Kovačević

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Informacije o članku*

Pregledni rad • UDK: 343.611:341.645

Volume: 19 Broj: 2, page(s): 147–169.

Primljeno: 15. maj 2022 • Revizija: 7. jun 2022 • Prihvaćeno: 12. jun 2022.

<https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.147k>

Članak je rezultat rada na projektu *Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje*, br. 179044. Projekat implementira Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, a finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Podaci o autorki

Milica Kovačević <https://orcid.org/0000-0002-0458-8193>

Ne postoji konflikt interesa u pogledu izrade ovog teksta.

Korespondencija sa autorkom: Milica Kovačević, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stefana 2, 11000 Beograd, Srbija.

Email: bucak80@gmail.com

* Cite (APA):

Kovačević, M. (2022). Femicid i krivičnopravna reakcija: Osvrt na praksu Evropskog suda za ljudska prava [Femicide and Criminal Law Reaction: Case-Law of the European court of Human Rights]. *Kultura polisa*, 19(2), 147–169. <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.147k>

Sažetak

Poslednjih decenija naučna i stručna javnost intenzivno se bavi fenomenom femicida koji predstavlja najteži vid rodno zasnovanog nasilja. U aktuelnom trenutku nesporno je da države imaju niz kompleksnih obaveza kojima moraju adekvatno odgovoriti kada je u pitanju zaštita života žena. Tako se prirodno postavlja pitanje koji i kakav oblik krivičnopravne reakcije iziskuje rodno motivisano ubistvo žene, te da li je potrebno uvođenje posebne inkriminacije koja bi se odnosila isključivo na femicid. Imajući u vidu navedeno, rad je koncipiran tako da nakon opštih razmatranja o pojmu i prirodi femicida se analizira pozitivnopravni okvir koji se odnosi na ubistvo žena u Srbiji. Osvrćući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava u predmetima koji se odnose na propuste država u domenu garantovanja prava na život, autor zaključuje da se adekvatna zaštita u načelu može ostvariti i unutar pravnog poretka koji ne inkriminiše ubistvo žene kao posebno krivično delo, ali samo ukoliko u datom sistemu istovremeno postoji celovit i delotvoran mehanizam za preveniranje i sankcionisanje rodno zasnovanog nasilja i diskriminatornog tretiranja žena. Primenjen je normativno-dogmatski metod uz analitičko-sintetički pristup, dok je cilj rada da se formulišu preporuke za unapređenje legislativnog okvira i postupanja u praksi.

Cljučne reči: femicid, krivično pravo, nasilje u porodici, Evropski sud za ljudska prava

Femicid i krivičnopravna reakcija: Osvrt na praksu Evropskog suda za ljudska prava

Fenomen femicida zaokuplja pažnju naučne i stručne javnosti već nekoliko decenija. Osim što je nesporno da je u pitanju pojava od izuzetne štetnosti po fundamentalne vrednosti, činjenica je i da na globalnom nivou sve veći broj međunarodnih dokumenata izričito proklamuje obavezu država da se aktivno i odgovorno odnose prema problemu rodno zasnovanog nasilja, pa tako i prema femicidu kao njegovom najmalignijem obliku. Femicid iziskuje strateški koncipiran pristup jer se rodno zasnovano nasilje ne može iskoreniti u sistemu koji toleriše rodne stereotipe i rodnu diskriminaciju (Konstantinović-Vilić, 2013, p. 34; Andrić & Milašinović, 2018). Nasilje je neodvojivi deo istorije ljudskog postojanja, a savremeno doba je donelo nove forme nasilja, kao i eskalaciju postojećih oblika do mere kojom se ugrožavaju vitalni segmenti ljudskog života, a sve učestalija ubistva žena u partnerskim odnosima su potvrda toga (Bjelajac & Matijašević, 2013, p. 410).

Ne postoji jedinstvena i univerzalno prihvaćena definicija femicida. Osnovno pitanje koje se postavlja jeste da li femicidom treba smatrati svako ubistvo žene, bez obzira na polnu pripadnost učinioca i prirodu njegovog odnosa sa žrtvom, ili bi femicid trebalo ograničiti prevashodno na slučajeve u kojima je lišavanje života žene posledica eskalacije rodno zasnovanog nasilja. U zavisnosti od odgovora na ovo i slična pitanja i samo definisanje pojma femicida može biti uže i šire. Tako se u literaturi ističe da je femicid najekstremnija manifestacija nasilja prema ženama, te da je u pitanju rodno zasnovano ubistvo žene motivisano osećajem mizoginije, to jest osećajem vlasništva nad ženom i nadmoći u odnosu na nju (Konstantinović-Vilić et al., 2019, pp. 68–69). No, deo istraživača proučavajući femicid uzima u obzir sva ubistva žena, imajući u vidu da ne postoji način da se *a priori* izdvoje ubistva koja su rodno motivisana (Dawson & Carrigan, 2021).

Diana Russell ističe kako je još 1976. godine šire popularisala termin femicid, sa kojim se prethodno upoznala 1974. godine interesujući se za

rad autorke Carol Orlock, te ističe da taj termin označava ubistvo žena zbog toga što su žene, to jest seksističko, patrijarhalno i mizoginističko ubistvo žena i devojaka od strane muškaraca (Russell, 2021). Ista autorka, međutim, dodaje da se nakon šire popularizacije termina, za koju je posebno zaslužna organizacija Ujedinjenih nacija, izraz „femicid“ intenzivno koristi u Latinskoj Americi i zemljama Zapadne Evrope, dok njegova primena još uvek nije uobičajena u SAD (Russell, 2021). Razlog zbog kojeg je termin „femicid“ svoje najjače uporište pronašao u Latinskoj Americi krije se u činjenici da je na tom podneblju, nažalost, zabeležena veoma visoka stopa nasilja prema ženama, pa i smrtnog stradnja žena, što se posebno odnosi na pripadnice marginalizovanih društvenih grupa. Tako je među deset zemalja koje su u 2012. godini imale najveću stopu femicida na svetu bilo čak sedam država sa tog područja (Joseph, 2017, p. 7). U Latinskoj Americi se neretko koristi i termin „feminicid“ kojim se naglašava društvena i politička uslovljenost nasilja nad ženama (Konstantinović-Vilić et al., 2019; Weil, 2016), a s obzirom da je uočena tolerantnost službenih aktera prema rodno zasnovanom nasilju što odaje utisak prećutnog saglašavanja sa ovom pojavom.

Dalje, kada je reč o definisanju femicida postavlja se pitanje da li ovaj pojam obuhvata i ubistvo žene od strane članova njene primarne porodice, odnosno takozvana „ubistva zbog povrede časti“. Naime, u zemljama poput Indije, Pakistana i Bangladeša zastupljeni su kulturološki obrasci shodno kojima su preljuba ili različita druga, navodno nepodobna, ponašanja etički opravdan razlog za ubistvo žena koje su, kako se smatra, osramotile svoje porodice. Nije neuobičajeno ni da žene u takvim ili sličnim situacijama izvrše samoubistvo kako bi se rešile nesnosnog pritiska. Poznato je da se događa i da žene u ovom delu sveta budu ubijene usled nezadovoljstva mirazom koji su donele mužu i njegovoj porodici, odnosno da se putem pretnje ubistvom pokušava iznuditi novac od ženinih srodnika. Neretko se kao *modus operandi* primenjuje spaljivanje žena koje prethodno bivaju polivene kerozinom, što se potom organima gonjenja predstavlja kao nesrećni slučaj. Tako statistički podaci ukazuju da je tokom 2015. godine u Indiji svakog dana čak 21 žena

stradala usled nasilja povezanog sa iznuđivanjem miraza (Kaur & Byard, 2020). Postavlja se pitanje da li i infanticid, odnosno ubistvo ženskih novorođenih beba i devojčica, treba uvrstiti u femicid, imajući u vidu da se bebe i deca u nekim slučajevima lišavaju života zbog svoje polne pripadnosti. Poznato je da je u pojedinim delovima sveta, na primer u Kini, ova pojava nekada bila značajno zastupljena, s obzirom na to da je tradicija nalagala tolerisanje zapostavljanja ženske dece, između ostalog, i kao fizički manje podobne za naporan rad u seoskom domaćinstvu. Tako su deca ženskog pola mogla biti lišena života usled ekstremnog zanemarivanja njihovih elementarnih potreba, što potvrđuje podatak da je tokom 1917. godine u Pekingu stopa morataliteta devojčica mlađih od jedne godine bila čak 30% veća u odnosu na stopu smrtnosti dečaka istog uzrasta (Jimmerson, 1990, p. 51). U literaturi je većinom zastupljen stav da i ubistvo radi iznuđivanja novca i infanticid predstavljaju oblike femicida (Grzyb et al., 2020). Sa druge strane, kada je reč o širem ili užem definisanju femicida u literaturi se ističe da ipak ne treba svako ubistvo žene poistovetiti sa femicidom, posebno ukoliko je žena ubijena od strane nepoznate osobe ili druge žene, već da fokus treba usmeriti na seksistički motivisana ubistva (Konstantinović-Vilić et al., 2019).

U svakodnevnom govoru pod femicidom se pre svega podrazumeva ubistvo žene od strane članova porodice ili, još preciznije rečeno, ubistvo žene od strane bivšeg ili aktuelnog intimnog partnera. Tako statistički podaci koji se odnose na SAD ukazuju da čak jedna trećina ubijenih žena strada od ruke intimnog partnera, dok je u slučaju ubijenih muškaraca tek 3% onih koje je života lišilo lice sa kojim su bili u emotivnoj vezi (Taylor & Jasinski, 2011, p. 342). Navedeno ukazuje na vrlo specifičnu poziciju žrtava femicida i na potrebu fokusiranja na složene odnose između muškarca i žene, odnosno na konfliktne odnose koji nose veliki rizik po pripadnice ženskog pola. O kompleksnosti relacija u kojima žena strada od ruke emotivnog partnera svedoči i podatak da svaki treći slučaj smrtnog stradanja žene podrazumeva i samoubistvo učinioca femicida (Antović prema: Konstantinović-Vilić et al., 2019, p. 18). Takođe, dosadašnji slučajevi femicida su pokazali da

je rizik od smrtnog stradanja po ženu najveći u onom momentu kada žena donese i obznani odluku da napusti partnera.

Femicid kao kulminacija nasilja prema ženi od strane njenog emotivnog partnera pobuđuje najviše pažnje i u Srbiji. To potvrđuju podaci iz studije koja se bavila proučavanjem pokušaja femicida i femicida u Srbiji. Tako je u 41% slučajeva žena ubijena u domaćinstvu koje je delila sa učiniocem, dok je femicid u svega 13,8% slučajeva izvršen u otvorenom prostoru (Konstantinović-Vilić & Petrušić, 2021, p. 31). U značajnom broju slučajeva upotrebi hladnog ili vatrenog oružja prethodila je upotreba šake, pesnice ili noge u obući u cilju savlađivanja žrtvinog otpora, a uočeno je i da je kao sredstvo izvršenja češće korišćeno hladno oružje, to jest primarno nož (Konstantinović-Vilić & Petrušić, 2021, pp. 34-35). U vezi sa istaknutim valja pomenuti da se u SAD i Kanadi koristi i termin *uxoricide* za označavanje ubistva supruge (eng. *wife killing*), i to da bi se istakla specifična dinamika odnosa žene i muškarca koji žive u partnerskom odnosu i u zajedničkom domaćinstvu (Konstantinović-Vilić et al., 2019, p. 70).

Nesporno se može reći da femicid kao specifičan oblik ubistva u odnosu na ostala ubistva izdvaja i to što je žena u najvećem broju slučajeva prethodno bila izložena nasilju, neretko i dugotrajnom. S tim u vezi, kada se govori o femicidu u kontekstu empirijskih istraživanja, pojam ubistva može biti šire određen tako da obuhvati sve slučajeve lišavanja života, dakle ne samo umišljajno lišavanje života, već i slučajeve rodno zasnovanog nasilja prema ženama sa smrtnim ishodom kada je takav ishod nehatno prouzrokovan (Batrićević, 2016, pp. 433–434). Stoga femicid iziskuje primenu strateški osmišljenih i blagovremeno primenjenih represivnih i preventivnih mera, jer se vrlo često između manifestovanja određenog oblika nasilja prema ženi i femicida interpolira određeni duži ili kraći vremenski period u kome treba odlučno reagovati.

Nastavak rada je koncipiran na analizi krivičnih oblika reagovanja na femicid u domaćem i uporednom kontekstu, kao i nekih od posebno upečatljivih slučajeva iz prakse Evropskog suda za ljudska prava. Razmatranja

se okončavaju iznošenjem stavova o tome kako bi se mogla unaprediti praksa reagovanja na femicid, i to ne samo *post festum*, već i u preventivnom smislu. Primenjen je normativno-dogmatski metod uz analitičko-sintetički pristup, dok je cilj rada da se formulišu preporuke za unapređenje legislativnog okvira i postupanja u praksi.

Femicid i krivičnopravna reakcija

Komparativne analize zakonskih rešenja koja se odnose na ubistvo žena ukazuju na prisutnost tri modaliteta reagovanja na femicid: izdvajanje posebne inkriminacije kojom se sankcioniše ubistvo žene; predviđanje okolnosti usled kojih se ubistvo žene tretira kao teži oblik krivičnog dela ubistva ili kao ubistvo koje podleže strožem kažnjavanju i rodno neutralno definisanje ubistva koje faktički ne prepoznaje femicid kao bitno drugačiji od ostalih ubistava (Batričević, 2016, pp. 436-437).

Najmanje je zastupljeno rešenje koje uključuje predviđanje femicida kao posebnog krivičnog dela, odnosno rešenje kojim se ubistvo žena sankcioniše izdvojeno od ubistva muškaraca i rodno nemotivisanih ubistava. Međutim, nisu dovoljno zastupljena i zakonodavna rešenja koja uopšte ne prepoznaju specifičnosti ubistva žena kao oblika eskalacije rodno zasnovanog nasilja. Dakle, države se uglavnom opredeljuju za predviđanje određenih okolnosti koje omogućavaju strože kažnjavanje rodno motivisanog ubistva žene.

Kada govorimo o reagovanju na nasilje prema ženama, na nasilje u porodici, pa tako i na femicid, od izuzetnog značaja je Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Narodna skupština Republike Srbije.), poznata pod imenom Istanbulska konvencija. U uvodnom delu Istanbulske konvencije konstatuje se da je nasilje nad ženama manifestacija istorijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, što za rezultat ima diskriminaciju i dominaciju nad ženama. Prepoznavanje suštinskih razloga koji leže u korenu nasilja prema ženama, pa tako i femicida, iziskuje i specifično reagovanje, pa tako i osobene oblike krivičnopravne reakcije. Istanbulska konvencija stoga obavezuje države da

koncipiraju adekvatne forme za inkriminisanje nasilja prema ženama, što svakako obuhvata i prepoznavanje specifične prirode ubistva žene kada je ono motivisano rodnom pripadnošću. No, to još uvek nužno ne implicira uvođenje posebne inkriminacije, niti iziskuje suverenu upotrebu termina „femicid“ za označavanje ubistva žene. Naime, Istanbulska konvencija u petom poglavlju, naslovljenom kao „Materijalno krivično pravo“, navodi oblike ponašanja koji moraju biti inkriminirani zakonodavnim ili drugim merama, te su tako države obavezane da omoguće inkriminisanje namerno učinjenih dela fizičkog nasilja. Razume se da nema države koja ne inkriminiše ubistvo kao najteže krivično delo protiv života i telesnog integriteta, koji su neprikosnoveni, bez obzira na pol, uzrast, ili bilo koja druga lična svojstva ljudskog bića. Dakle, ukoliko bismo insistirali isključivo na logičkom i jezičkom tumačenju odredbi Konvencije, žene bi bile dovoljno zaštićene od nasilja već samim inkriminiranjem ubistva, teških i lakih telesnih povreda i drugih dobro poznatih krivičnih dela. To bi podrazumevalo i zaštitu od novih specifičnih formi nasilja koji mogu eskalirati u femicid ili latentno navoditi na suicid, za koje u dosadašnjim okolnostima izostaje društvena reakcija u nacionalnom zakonodavstvu (Bjelajac & Filipović, 2021).

Međutim, jednako su značajne i druge odredbe Istanbulske konvencije koje predviđaju obavezu države da implementira sve nužne mere kako bi se iskorenili obrasci ponašanja i kulturološki stavovi koji pogoduju održavanju i jačanju predubede o opravdanosti i prihvatljivosti nasilja prema ženama. Tako je, u čl. 42 Konvencije, predviđeno da su neprihvatljiva bilo kakva opravdanja za krivična dela, uključujući i sva dela učinjena u ime takozvane „časti“, te da će potpisnice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi obezbedile da se u krivičnim postupcima pokrenutim na osnovu svakog dela nasilja obuhvaćenog konvencijom, kultura, običaji, religija, tradicija odnosno takozvana „čast“ ne smatraju opravdanjem za vršenje dela. Ovde posebno spadaju tvrdnje da je žrtva prekršila kulturne, verske, društvene ili tradicionalne norme, odnosno običaje „prikladnog“ ponašanja. Dalje, čl. 46 Konvencije predviđa da će članice preduzeti neophodne

zakonodavne i druge mere kako bi obezbedile da se određene okolnosti, ukoliko već nisu sastavni deo krivičnog dela, vrednuju kao otežavajuće prilikom odmeravanja kazne za krivična dela, a u skladu sa odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva. Tako se, između ostalog, u otežavajuće okolnosti ubraja i to da je krivično delo počinjeno nad bivšim odnosno sadašnjim supružnikom ili partnerom u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, to jest od strane člana porodice, lica koje stanuje zajedno sa žrtvom, odnosno od strane lica koje je zloupotrebilo svoj autoritet, kao i okolnost da je krivičnom delu prethodilo, odnosno da ga je pratilo, ekstremno nasilje. Na ovaj način države prepoznaju osobenu prirodu porodičnog nasilja i nasilja prema ženama, te uvažavaju okolnost da žena može biti u inferiornom i zavisnom položaju u odnosu na učinioca krivičnog dela, pri čemu uži i širi društveni kontekst moguće odobrava, a ponekad čak i podstiče ovakvo stanje stvari.

U srpskom krivičnom zakonodavstvu ne postoji posebna inkriminacija koja bi se odnosila isključivo na ubistvo žene, pa tako ni na ubistvo žene motivisano mizoginističkim stavovima. Ipak, pozitivnopravni okvir, makar posredno, omogućava vrednovanje činjenice da je žena lišena života upravo zbog svoje polne pripadnosti.

Prvo, izmenama i dopunama Krivičnog zakonika (Narodna skupština Republike Srbije, 2005) iz 2012. godine uvedena je posebna okolnost za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje. Tako čl. 54a Krivičnog zakonika (KZ) predviđa da će sud ceniti kao otežavajuću okolnost ukoliko je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, izuzev ukoliko ta okolnost nije propisana kao obeležje krivičnog dela. Postavlja se pitanje argumentacije koja bi bila potrebna i dovoljna za dokazivanje mržnje prema pasivnom subjektu kao pripadnici ženskog pola, pri čemu je potrebno i da je upravo ta mržnja osnovni pokretač učinioca krivičnog dela. Odgovor na navedeno i druga slična pitanja mogla bi dati sudska praksa. Za sada ne postoje podaci o tome da li se i u kojoj meri u tužilačkoj i sudskoj praksi ubistvo žene kvalifikovalo kao obično, ili možda

čak i teško, ubistvo uz postojanje obavezne otežavajuće okolnosti. S obzirom na to da bi se ubistvo žene možda moglo okvalifikovati i kao teško ubistvo usled niskih pobuda, pri čemu bi se niske pobude ticale seksističkih stavova, u tom slučaju rodna motivisanost ne bi trebalo istovremeno da bude okvalifikovana i kao otežavajuća okolnost. Međutim, moglo bi se diskutovati i o tome da li se pravnim rešenjem, koje rodnu motivisanost prepoznaje kao obaveznu otežavajuću okolnost, pruža adekvatna zaštita žrtvama femicida, imajući u vidu da su često u pitanju pasivni subjekti koja smrtno stradaju usled totalne eskalacije nasilja. To nas dovodi do dileme da li bi femicid nakon prethodno ispoljenog nasilja ipak trebalo kvalifikovati pre svega kao teško, a ne kao obično ubistvo. Pritom, treba imati u vidu da poseban oblik teškog ubistva postoji i ukoliko je učinilac lišio života člana porodice koga je prethodno zlostavljao (čl. 114, st. 1, tač. 10 KZ), ali i da femicid može da podrazumeva eskalaciju nasilja i ubistvo i u slučajevima kada učinilac i žrtva nisu, niti su ikada bili članovi porodice ili zajedničkog domaćinstva niti očekuju ili imaju zajedničko dete.

Kao drugo, treba napomenuti da srpski zakonodavac predviđa i najteži oblik krivičnog dela nasilje u porodici, koji postoji onda kada usled primene nasilja nastupi smrt člana porodice, kada će se učinilac kazniti zatvorom od pet do petnaest godina (čl. 194, st. 4 KZ). Iako je u ovom slučaju u pitanju kvalifikovani oblik nasilja u porodici, tako da je u odnosu na smrtni ishod postupano iz nehata, ipak je nesporno da je i ova inkriminacija značajna u kontekstu suzbijanja šire shvaćenog femicida.

Pod tri, moglo bi se reći da je u skladu sa postojećim pozitivnopravnim rešenjima i do sada u sudskoj praksi bilo slučajeva da je mizoginistički odnos prema ženi bio poistovećivan sa različitim niskim pobudama kao motivima za ubistvo, usled čega je krivično delo ubistva bivalo kvalifikovano kao teško ubistvo. Tako se u presudi Apelacionog suda u Novom Sadu [ASNS], KŽ1 br. 342/17 od 24. aprila 2017. godine, navodi da okrivljeni, koji je prvostepenom presudom oглаšen krivim za teško ubistvo „nije pristajao na odbijanje oštećene, te da je takav stav bio pobuda da izvrši delo, imajući u vidu da ta

pobuda podrazumeva nepristajanje na slobodu izbora drugog lica, što je suprotno standardima svakog civilizovanog društva, zbog čega predstavlja nisku pobudu, koja govori o tome da je okrivljeni oštećenu tretirao kao svoje vlasništvo, da je situacija nove emotivne veze oštećene sa drugim muškarcem kod njega izazvala ljubomoru, koja sama po sebi ne bi predstavljala nisku pobudu, ali niz radnji koje je nakon toga okrivljeni preduzeo u vremenskom periodu od skoro godinu dana do kritičnog događaja svakako govore o tome da se u konkretnom slučaju radi o niskoj pobudi.“ Navedenom presudom Apelacionog suda u Novom Sadu preinačena je presuda kojom je okrivljeni oglašen krivim i to tako što je usvojena žalba javnog tužioca i preinačena odluka o krivičnoj sankciji (presuda ASNS KŽ1-342/17). Ipak, postavlja se pitanje da li pravno kvalifikovanje faktičkog femicida kao teškog ubistva zbog toga što je žena lišena života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda, kako to predviđa čl. 114, st. 1, tač. 5 KZ, odgovara osobenoj prirodi ovog krivičnog dela koje prevashodno podrazumeva ubistvo žene zato što je žena i zbog stereotipnih predstava o tome kako bi ona trebalo da se ponaša. Svodenjem motivacije za femicid na opisane i druge niske pobude gubi se iz perspektive ne samo specifična lična, već i društvena uslovljenost ubistva prilikom koga je žena lišena života kao ljudsko biće sa određenim rodnim ulogama i osobenim položajem u zajednici.

Na kraju, shodno domaćem krivičnom zakonodavstvu, femicid ne mora biti pravno kvalifikovan kao teško ubistvo isključivo usled niskih pobuda. Naime, teško ubistvo postoji i u slučaju kada je bremenita žena lišena života, kao i kada je učinilac lišio života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao (čl. 114, st. 1, tač. 9 i 10 KZ). Faktički bi femicid mogao biti sankcionisan i kroz ove oblike teškog ubistva, pri tome posebno imajući u vidu da je za sve navedene oblike teškog ubistva moguće i izricanje doživotne zatvorske kazne. Čini se da oblik teškog ubistva koji se odnosi na umišljajno lišenje života člana porodice koji je prethodno zlostavljan više odgovara duhu i prirodi femicida kako ga u savremeno doba objašnjava i

opisuju nauka, dok teško ubistvo iz niskih pobuda ne ukazuje dovoljno jasno na motive za izvršenje femicida. S obzirom da u praksi može doći do lišenja života nakon pretrpljenog zlostavljanja u porodici, ali istovremeno i usled niskih pobuda, jer ponekad partneri smatraju žene svojim vlasništvom i istovremeno ih zlostavljaju, moguće je i da jedna od dve kvalifikatorne okolnosti bude vrednovana kao otežavajuća, u smislu člana 54, st. 3 KZ. Mišljenja sam da bi adekvatno rešenje moglo biti da se kao jedna od nekoliko nabrojanih niskih pobuda uz koristoljublje, izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, kao i bezobzirnu osvetu, doda i mizoginistički odnos prema pasivnom subjektu.

Iako zakonodavac ni trenutnim rešenjem nije isključio mogućnost da seksistički, mizoginistički i grubo diskriminatorski odnos prema ženi bude jedna od niskih pobuda za izvršenje krivičnog dela teškog ubistva, čini se da kriminalno-politički razlozi ipak ukazuju na opravdanost neposrednog navođenja jedne ovakve pobude. Time bi zakonodavac mogao pozitivno uticati na iskorenjivanje onog dela patrijarhalnih stavova i vrednosti koji ne korespondiraju adekvatno sa nespornim pravom žena na punu ravnopravnost, te zaštitu od svakog vida viktimizacije i dovođenja u inferiorni položaj. Navedeno bi bilo u saglasju i sa duhom i odredbama Istanbulske konvencije koja pledira za suzbijanje svih oblika diskriminacije nad ženama, odnosno za suštinsku jednakost žena i muškaraca.

Sprečavanje femicida i obaveze države – Stavovi Evropskog suda za ljudska prava

U praksi Evropskog suda za ljudska prava (skraćeno: ESLJP) donet je značajan broj odluka koje se odnose na zaštitu prava na život shodno čl. 2 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (skraćeno: EKLJP). Naime, sud se pre svega bavi pitanjem da li su države pravovremeno preduzele sve neophodno potrebne mere da zaštite život žena koje su nastradale kao žrtve femicida. Tako se postavlja pitanje da li su države preduzimale adekvatne mere pri reagovanju na nasilje prema ženama, koje je potom eskaliralo u

femicid, ali i da li su nakon nastupanja femicida preduzele sve mere neophodne u cilju potpune istrage okolnosti pod kojima su žene stradale. Navedeno je u skladu sa obavezom država da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i da, sa potpunom posvećenošću spreče, istraže, kazne i obezbede reparaciju za dela nasilja koja počinje nedržavni subjekti (Istanbulska konvencija, čl. 5, st. 2).

U predmetu *Durmaz protiv Turske (2007/2014)* podnositeljka predstavke ističe da se država oglušila o odredbe čl. 2 EKLJP koje predviđaju da je pravo svakog građanina na život zaštićeno zakonom. Naime, u navedenom predmetu reč je o navodnom samoubistvu ćerke podnositeljke predstavke koju je suprug doveo u bolnicu tvrdeći kako je uzela prekomernu dozu lekova, nakon čega je žena ubrzo i preminula. Sačinjen je izveštaj u kome je konstatovano da je u pitanju samoubistvo i neposredno potom nisu preduzete nikakve dodatne radnje radi provere okolnosti u vezi sa smrću, iako je bilo indicija da je preminula bila žrtva nasilja u porodici, pri čemu je naknadno sprovedena obdukcija ukazala na edem pluća kao uzrok smrti, a ne na intoksikaciju. ESLJP na osnovu priloženih dokaza i postojeće legislative nalazi da je postupano suprotno obavezi o zaštiti prava na život koja nužno iziskuje i preduzimanje efikasne istrage o uzroku smrti, kako bi eventualno odgovorna lica bila kažnjena u skladu sa zakonom (2007/2014).

Slučaj *Civek protiv Turske (2011/2016)* odnosi se na ubistvo žene koja je prethodno kontinuirano bila zlostavljana od strane supruga, usled čega je svojevremeno boravila u sigurnoj kući, da bi je na kraju suprug lišio života. Sud je i u ovom predmetu zauzeo stav da se država oglušila o svoje obaveze u pogledu zaštite prava na život. Inače, ESLJP je u svojim odlukama više puta konstatovao da u Turskoj postoje naznake sistemskog diskriminatornog postupanja prema ženama, jer je više puta ukazivano na neadekvatne i nedovoljne mere za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, usled čega pasivan odnos države može biti okarakterisan kao svojevrsno prećutno saglašavanje sa nasiljem nad ženama.

Zapravo, ESLJP stoji na stanovištu da za puno uvažavanje čl. 2 EKLJP

nije dovoljno da država ima formalnopravni osnov da adekvatno zaštiti žene od nasilja u porodici, odnosno da uopšteno spreči nečovečno postupanje koje se direktno suprotstavlja čl. 3 EKLJP, već da je od suštinskog značaja to da li država faktički preduzima nužne i delotvorne mere pri nastojanju da zaštiti žene. Ovakav stav iznet je u odluci u predmetu *Talpis protiv Italije* (*Talpis v Italy*, 2014/2017). ESLJP tako konstatuje da posebno ranjive žrtve, među koje nesumnjivo spadaju žene, deca i druge žrtve porodičnog nasilja, polažu pravo na adekvatnu zaštitu koja može podrazumevati i primenu mera koje bi trebalo da spreče i odvrate nasilnike od povređivanja psihofizičkog integriteta žrtava. Ipak, sud posebno naglašava i to da pozitivne obaveze države u pogledu zaštite žrtava nasilja u porodici ne mogu biti definisane na ekstenzivan način, odnosno na način koji ne uzima u obzir realno postojeća ograničenja državnih resursa za preventivno i korektivno reagovanje (*Talpis v Italy*, 2014/2017). Dakle, nesporno je da je država obavezna da preduzme sve neophodne mere za koje se osnovano očekuje da bi mogle suzbiti nasilje prema ženi u svakom konkretnom slučaju, što istovremeno ne implicira i da država snosi odgovornost ukoliko do smrtnog ishoda ipak dođe.

U predmetu *Halime Kilic protiv Turske* (2011/2016), ESLJP je konstatovao da je država postupila suprotno obavezi da štiti život građana. Naime, predstavka se odnosila na slučaj majke sedmoro dece koju je nasilni muž učestalo zlostavljao i pretio joj smrću da bi je na kraju i ubio, te potom izvršio samoubistvo. Sud je utvrdio da su nemarnim odnosom i odugovlačenjem kaznenih postupaka prema pokojnom suprugu oštećene nadležni državni organi direktno doprineli njenoj vulnerabilnosti, pa samim tim proizlazi i da nisu učinjeni dovoljni i adekvatni naponi za očuvanje života. Države su dužne da žrtvama nasilja, a posebno ženama, pruže svu nužnu pomoć, posebno vodeći računa o vrlo specifičnoj poziciji u kojoj se one nalaze. Navedeno može da podrazumeva i pružanje materijalne podrške i alternativnog mesta za stanovanje. Smeštajni kapaciteti se moraju prilagoditi posebnim potrebama konkretne žrtve, imajući u vidu upravo navedeni slučaj koji je ukazao ne nemogućnost majke da sa sedmoro dece boravi u standardnoj sigurnoj kući. Neblagovremenim

postupanjem i nesankcionisanjem nasilnog ponašanja supruga oštećene, te pružanjem nedovoljne pomoći država se oglašila o obaveze u pogledu suzbijanja nasilja u porodici, pri čemu se u konkretnom slučaju postupanje države može okarakterisati i kao rodno diskriminatorno. Naime, niko ne sme biti uskraćen u ostvarivanju prava usled rodne pripadnosti, a okolnosti ovog i drugih slučajeva ukazuju na neuvažavanje specifičnog položaja žena žrtava porodičnog nasilja u jednoj prevashodno patrijarhalnoj sredini.

Posebno značajna je i jedna od novijih odluka iz prakse ESLJP doneta u predmetu A. i B. protiv Gruzije (A. and B. v Georgia, 2016/2022). Naime, predstavka se odnosila na povredu čl. 2 EKLJP zbog toga što je žrtva nasilja u porodici, posle kontinuiranog povređivanja njenog psihofizičkog integriteta, na kraju i ubijena od strane bivšeg partnera, inače policijskog službenika. ESLJP je konstatovao da država nije preduzela nužne mere da istraži i spreči višestruko ispoljavanje nasilja prema oštećenoj čime je u finalu doprinela i njenoj smrti. Sud utvrđuje da nereagovanje ili neadekvatno reagovanje na prijavljeno nasilje predstavlja diskriminatorno postupanje prema ženama, bez obzira na to da li do propuštanja dolazi usled namernog postupanja nadležnih ili usled njihove nemarnosti (A. i B. v Georgia, 2016/2022). Takođe, izuzetno je važno i to što je ESLJP u obrazloženju odluke posebno ukazao na to da nacionalni sud u presudi kojom bivšeg partnera oštećene oglašava krivim za ubistvo nije posvetio pažnju rodnoj diskriminaciji kao jednom od uzroka koji su doprineli fatalnom ishodu. Iz navedenog posredno proizlazi i da ESLJP insistira na prepoznavanju femicida kao krivičnog dela bitno drugačijeg od ostalih oblika ubistva, ne zalazeći pri tom u to kako je i da li je femicid inkriminisan u konkretnom nacionalnom zakonodavstvu. Naime, osmišljavanje inkriminacija kojima se štite najznačajnije vrednosti spada u nadležnost svake države ponaosob, što ne utiče na činjenicu da EKLJP i ženama garantuje pravo na život pod potpuno jednakim uslovima kao i muškarcima, što uostalom podrazumeva i opšta zabrana diskriminacije u skladu sa čl. 14 EKLJP. Dakle, ESLJP naglašava da država pasivnim odnosom i ignorisanjem stvarnog položaja žena faktički podržava nasilje prema njima

istovremeno kršeći obaveze ustanovljene međunarodnim pravom (A. i B. v Georgia, 2016/2022).

Zaključak

Femicid predstavlja izuzetno kompleksan problem koji se ne bazira samo na problematičnom ličnom odnosu između žene i muškarca, najčešće bivših ili aktuelnih partnera, nego i na duboko ukorenjenim kulturološkim obrascima doživljavanja svih pripadnica ženskog pola nesamostalnim, pa i neodvojivim od svojih muških partnera. Složen je i odnos šire i uže društvene zajednice prema relacijama koje mogu eskalirati u femicid, s obzirom da stavovi posmatrača mogu varirati od ravnodušnosti, preko negiranja ozbiljnosti problema, do stanovišta da su u pitanju lični i porodični odnosi u koje se ne treba mešati. Jasno je da se vulnerabilnost žrtve povećava u okolnostima u kojima ne postoje adekvatni resursi za pružanje podrške, dok se njena spremnost da potraži izlaz iz nasilnog odnosa neumitno umanjuje.

Nalazimo da u aktuelnom trenutku fokus ne bi trebalo da bude na inkriminisanju femicida kao posebnog krivičnog dela, već na pružanju snažne i nedvosmislene podrška žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Suzbijanju femicida suštinski bi mogao doprineti sistem u kome žrtve pri prvim naznakama nasilja sa sigurnošću mogu da računaju na odgovarajuću reakciju nadležnih, čime bi se skratio period oklevanja u kome žrtve sve dublje tonu u nezdrave porodične i emotivne odnose uz kontinuirano gubljenje samopouzdanja. Veoma su značajne, kako ukazuje praksa ESLJP, upravo mere sasvim praktičnog i tehničkog karaktera, kao što je obezbeđivanje materijalnih sredstava, smeštaja i psihološke podrške, ali i pravovremeno i adekvatno reagovanje nadležnih nakon prijavljivanja nasilja. Istovremeno se savesnim ispitivanjem prijave, čak i kada prijavljeni događaji ne ukazuju na visoki stepen rizika po žrtve, nasilnicima i potencijalnim nasilnicima daje na znanje da se njihovo ponašanje neće tolerisati i da žrtve nisu same, niti bespomoćne.

U sistemu nulte tolerancije na nasilje uopšteno, te posebno na nasilje u porodici, okolnost da li je femicid inkriminisan kao posebno krivično delo

ili ne, ne bi ni bila od posebnog značaja, imajući u vidu da uglavnom ne postoje prepreke da, u najdrastičnijim slučajevima nasilja, učinioci femicida budu kažnjeni najtežim propisanim kaznama za kvalifikovane oblike ubistva, za ubistva pod otežavajućim okolnostima, kao i za druga krivična dela kvalifikovana smrću. Isto tako i u Srbiji, shodno aktuelnim rešenjima, nesumnjivo postoji mogućnost da ubice žena budu kažnjene doživotnom kaznom zatvora.

Ne treba gubiti iz vida da fokusiranje na uvođenje novih inkriminacija zapravo predstavlja jednostavniju soluciju za državu koja suštinski treba da se uhvati u koštac sa problemom nasilja u porodici, diskriminacijom po osnovu rodne pripadnosti, a u finalu i sa samim femicidom. Jednako kao što duboko ukorenjeni obrasci i predrasude o rodno zasnovanim ulogama i ženama kao prirodno predodređenim da budu inferiorne i pod patronatom drugih, nisu nastali preko noći, tako se ni dodavanjem novih krivičnih dela u Krivični zakonik ne mogu brzopotezno rešavati problemi utkani u samu bazu društvenih odnosa. Međusobno uvažavanje, samopoštovanje i empatija ugrađuju se u temelje ličnosti kroz svakodnevni život porodice, ali i kroz implementaciju obrazovno-vaspitnih programa i plasiranje medijskih sadržaja koji nisu opterećeni stereotipnim prikazima rodno zasnovanog nasilja (Mršević, 2014). Stoga upravo Istanbulska konvencija predviđa da se države potpisnice obavezuju da preduzmu neophodne mere u promociji promena društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja žena i muškaraca, a s ciljem iskorenjivanja predrasuda, običaja, tradicije i drugih praksi koje se zasnivaju na ideji o inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca (čl. 12, st.19). Takođe, države se obavezuju da, ukoliko se to ukaže potrebnim, preduzmu neophodne korake za uvođenje nastavnog materijala o pitanjima kao što su: jednakost žena i muškaraca, nestereotipne rodne uloge, nenasilno rešavanje sukoba u međuljudskim odnosima i slično u zvanično nastavno gradivo prilagođeno sposobnostima učenika na svim nivoima obrazovanja (čl. 14, st. 1 Istanbulske konvencije), ne samo obaveznog već i neformalnog obrazovanja i vaspitanja, kao i promovisanja ovih vrednosti kroz rekreaciju, sport i javno informisanje.

Štaviše, iznuđeno nametanje novih zakonskih rešenja može da ima i kontraproaktivne efekte, jer svako društvo bi trebalo da ima zakone koji adekvatno korespondiraju sa njegovim stupnjem kulturnog, ekonomskog i svakog drugog razvoja. U tom smislu i problem nasilja nad ženama i njegov najteži oblik, femicid, zahtevaju kontinuirano i javno insistiranje na punoj ravnopravnosti svakog ljudskog bića, bez obzira na njegov pol, seksualno opredeljenje i seksualnu orijentaciju. Takva ravnopravnost podrazumeva potpuno slobodu samoopredeljenja u svim kategorijama odnosa, pa tako i porodičnim, bračnim i emotivnim. Bilo kakva naznaka društvene opravdanosti bilo kakvog ograničavanja ženskog prava na lične izbore, pa potom i nasilja nad ženama mora biti isključena, kao i pozivanje na tradiciju i patrijarhalne vrednosti u tom kontekstu (Lubura, 2017).

Osim generalnoproventivnog delovanja treba razmišljati i o radu sa licima koja manifestuju nasilno ponašanje prema ženama. Upoznavanje sa istorijatima odnosa na relaciji žrtva femicida – učinilac neretko ukazuje na učinioca koji se iracionalno ponaša, te koji je i sam pod intenzivnim pritiskom predrasuda, osećaja umanjene muževnosti, odbačenosti i osramoćenosti, što i te kako ukazuje na potrebu da se ponudi i/ili pruži pravovremena pomoć savetodavnog, psihološkog i drugog tipa. Treba imati u vidu da, shodno Istanbulskoj konvenciji, država preuzima na sebe i takvu vrstu obaveza, s obzirom na to da se potencijalne žrtve ne mogu štiti isključivo ekstenzivnim ograničavanjem slobode kretanja zlostavljača, pri čemu takva zaštita neretko i ne može da potraje onoliko koliko to okolnosti zaista iziskuju.

Sa druge strane, iako nova zakonska rešenja nisu čudotvorni lek, u prilog posebnoj inkriminaciji koja bi se odnosila na femicid govori potreba za sadržajnijim prikupljanjem podataka o rodno zasnovanim ubistvima žena. Pregled literature u Srbiji ukazuje na nepostojanje adekvatnih i pouzdanih izvora na bazi kojih bi se femicid proučavao. Način na koji je koncipirano evidentiranje podataka iz oblasti pravosuđa nije dovoljno usklađen sa potrebom registrovanja rodno motivisanih ubistava. Naime, u literaturi se ističe da detektovanje femicida iziskuje utvrđivanje okolnosti u vezi sa: mizoginijom

kao motivom, nejednakim odnosom moći, postojanjem realcije u vidu suživota u zajedničkom domaćinstvu ili emotivnoj vezi, istorijatom nasilnih odnosa, autoritarnim odnosom između učinioca i žrtve, onemogućavanjem žrtve da donosi sopstvene odluke, vulnerabilnošću, uključenošću dece u odnos, trudnoćom, seksualnim nasiljem, i drugo (The European Institute for Gender Equality (EIGE), 2021). Trenutno se domaći istraživači femicida snalaze tako što ostvaruju neposredan uvid u sudske arhive, ili se pak okreću medijskim napisima. Jasno je da ni jedno ni drugo nije dovoljno za svestrano upoznavanje sa obimom i odlikama fenomena femicida. Takođe, trenutno ne postoje podaci ni o tome da li se i kako u sudskom postupku razmatra dinamika odnosa između učinioca i žrtve i mehanizam putem koga neposredno dolazi do erupcije nasilja, iako je upoznavanje ovih okolnosti izuzetno značajno kako sa kriminalnopolitičkog stanovišta, tako i za osmišljavanje mera podrške za žrtve nasilja. Međutim, osim kroz specifično inkriminisanje ubistva žene problem nepostojanja relevantnih podataka mogao bi biti rešen i drugačijim pristupom njihovom prikupljanju, kao što bi to moglo biti ustanovljavanje posebnih statističkih kategorija u cilju praćenja rodno zasnovanog nasilja.

Reference

- A. and B. v Georgia, no. 73795/16, § § 42-50, 10 February 2022.
<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%7B%22document%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-215716%22%7D%7D>
- Andrić, S., & Milašinović, S. (2018). Nasilje nad ženama u porodici. *Sociološki pregled*, 52(3), 857-885. <https://doi.org/10.5937/socpreg52-16351>
- Batričević, A. (2016). Krivičnopravna reakcija na femicid. *Temida*, 19(3-4), 431–451. <https://doi.org/10.2298/TEM1604431B>
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. M. (2021). Specific Characteristics of Digital Violence and Digital Crime [Specifičnosti digitalnog nasilja i digitalnog kriminala]. *Pravo – teorija i praksa*, 38(4), 16–32.
- Bjelajac, Ž., & Matijašević, J. (2013). Nasilje kao oblik socio-patološkog ponašanja. *Kultura polisa*, 10(22), 409–425.
<https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/1278/1224>
- Civek v Turkey, no. 55354/11, 23 February 2016.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-161171%22%7D%7D>
- Dawson, M. & Carrigan, N. (2021). Identifying Femicide Locally and Globally: Understanding the Utility and Accessibility of Sex/Gender-Related Motives and Indicators [Identifikovanje femicida lokalno i globalno: Razumevanje korisnosti i dostupnosti motiva i indikatora vezanih za pol/rod]. *Current Sociology*, 69(5), 682–704.
<https://doi.org/10.1177/0011392120946359>
- Durmaz v Turkey, no. 3621/07, § §66-67, 13 November 2014.
https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/the_case_of_durmaz_v_turkey
- Grzyb, M., Marceline N., & Marcuello-Servós, C. (2018). Femicide definitions [Definicije femicida]. In S. Weil, C. Corradi, & M. Naudi (Eds.),

Femicide across Europe, Theory, research and prevention (pp. 17–32).
Policy Press.

Halime Kilic v Turkey, no. 63034/11, 28 June 2016.

<https://rm.coe.int/16806ebaa6>

Jimmerson, J. (1990). Female infanticide in China: An examination of cultural and legal norms [Čedomorstvo žena u Kini: ispitivanje kulturnih i pravnih normi]. *UCLA Pacific Basin Law Journal*, 8, 47–79.

Joseph, J. (2017). Victims of Femicide in Latin America: Legal and Criminal Justice Responses [Žrtve femicida u Latinskoj Americi: Zakonski i krivičnopravni odgovori]. *Temida*, 20(1), 3–21.

<https://doi.org/10.2298/TEM1701003J>

Konstantinović-Vilić, S. (2013). Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 64, 33–52.

Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., & Beker, K. (2019). *Društveni i institucionalni odgovori na femicid u Srbiji I*. Udruženje građanki FemPlatz.

Konstantinović-Vilić, S. & Petrušić, N. (2021). *Pokušaj femicida i femicid u Srbiji: Sprečavanje i procesuiranje*. Udruženje građanki FemPlatz.

Lubura, M. (2017). Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja. *Strani pravni život*, 61(3), 115–130.

Mršević, Z. (2014). Medijsko izveštavanje o femicidu. *Temida*, 17(1), 81–96.

<https://doi.org/10.2298/TEM1401081M>

Narodna skupština Republike Srbije [Narodna skupština]. (2005). *Krivični zakonik*. (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019).

<https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>

Narodna skupština Republike Srbije [Narodna skupština]. (2013). Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. [Law on Ratification of the Council

of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence] (Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, br. 12/2013). Pravno informacioni sistem.

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/mu/skupstina/zakon/2013/12/5/reg>

Navpreet, K. & Roger, B. W. (2020). Bride burning: A unique and ongoing form of gender-based violence [Spaljivanje neveste: Jedinstveni i aktuelni oblik rodno zasnovanog nasilja]. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 75, 1–4. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2020.102035>

Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu [ASNS], KŽ1-342/17 od 24. aprila 2017. godine.

Russell, D. (2021). My Years Campaigning for the Term „Femicide“ [Moje godine kampanje za termin „femicid“]. *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 6(5), Article 6.

<https://doi.org/10.23860/dignity.2021.06.05.06>

Talpis v. Italy, no. 41237/14, §101, 2 March 2017.

https://edizionicafoscari.unive.it/media/pdf/article/ricerche-giuridiche/2017/2/art-10.14277-Rg-2281-6100-2017-02-001_soQ2GOC.pdf

Taylor, R. & and Jasinski, J. (2011). Femicide and the Feminist Perspective [Femicid i feministička perspektiva]. *Homicide Studies*, 15(4), 341–362.

The European Institute for Gender Equality (EIGE) (2021). *Gender-based violence. Measuring femicide in the EU and internationally: an assessment*. [Rodno zasnovano nasilje. Merenje femicida u EU i na međunarodnom nivou: procena.]. Publications Office of the European Union.

Weil, S. (2016). Making femicide visible [Učiniti femicid vidljivim]. *Current Sociology*, 64(7). 1124–1137.

<https://doi.org/10.1177/0011392115623602>

Femicide and Criminal Law Reaction: Case-Law of the European Court of Human Rights

Milica Kovačević

University of Belgrade

Faculty for special education and rehabilitation

Summary

In recent decades, the scientific and professional public have been intensively dealing with the phenomenon of femicide as the most extreme type of gender-based violence. At the moment, it is indisputable that states have a number of complex obligations to which they must adequately respond when it comes to protecting women's lives. Thus, the question naturally arises as to what form of criminal law reaction requires the gender-motivated murder of a woman, and whether it is necessary to introduce a special incrimination that would refer exclusively to femicide. Having in mind the above, the paper is designed so that after some general considerations on the concept and nature of femicide, an analysis of the positive legal framework related to the murder of women in Serbia follows. Referring to the case-law of the European Court of Human Rights in cases related to state failures in the field of guaranteeing the right to life, the author concludes that adequate protection can also be achieved within the legal system that does not incriminate murder of women as a special crime-femicide, but only if there is an effective system for preventing and sanctioning gender-based violence and discriminatory treatment of women. The normative-dogmatic method has been applied with an analytical-synthetic approach, while the aim of the paper is to formulate recommendations for improving the legislative framework and practice.

Keywords: femicide, criminal law, domestic violence, European Court of Human Rights